

Ģenerālā asambleja

Izpl.: Vispārīgi noteikumi
2010. gada 24. februārī

Sešdesmit ceturtais sesija
Darba kārtības 64. jautājums

Rezolūcija, ko pieņēmusi Ģenerālā asambleja

[par Trešās komitejas ziņojumu (A/64/434)]

64/142. Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi

Ģenerālā asambleja,

no jauna apstiprinādama Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju¹ un Konvenciju par bērna tiesībām² un atzīmēdama šīs konvencijas divdesmito gadadienu 2009. gadā;

vēlreiz atzīdama visas iepriekšējās rezolūcijas par bērnu tiesībām, ko pieņēmusi Cilvēktiesību padome, Cilvēktiesību komisija un Ģenerālā asambleja un no kurām jaunākās ir Padomes 2008. gada 28. martā pieņemtā Rezolūcija 7/29,³ 2008. gada 24. septembrī⁴ pieņemtā Rezolūcija 10/8 un Asamblejas 2008. gada 24. decembrī pieņemtā Rezolūcija 63/241⁵;

uzskatīdama, ka Pamatnostādnēs par bērnu alternatīvo aprūpi, kuru teksts ir pievienots šai rezolūcijai, ir izklāstīti politikas un prakses vēlamie virzieni ar nolūku veicināt Konvencijā par bērna tiesībām un citos starptautiskos dokumentos ietvertu būtisku noteikumu īstenošanu attiecībā uz to bērnu aizsardzību un labklājības nodrošināšanu, kuriem liegta vecāku gādība vai draud tās zaudēšana,

1. *atzinīgi novērtē* šīs rezolūcijas pielikumā esošās Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi, kas rada vajadzīgo ievirzi politikai un praksei;
2. *rosina* valstis ņemt vērā šīs pamatnostādnes un pievērst tām attiecīgo valsts izpildvaras, likumdevēju un tiesu varas institūciju, cilvēktiesību aizstāvju un juristu, plašsaziņas līdzekļu un sabiedrības uzmanību;
3. *lūdz* ģenerālsekretāru, ciktāl ir pieejami resursi, veikt pasākumus šo pamatnostādņu izplatīšanai visās Apvienoto Nāciju Organizācijas oficiālajās valodās, tostarp nosūtot tās

* Tehnisku iemeslu dēļ atkārtoti izdots 2010. gada 13. aprīlī.

¹ Rezolūcija 217 A (III).

² United Nations, Treaty Series, vol. 1577, No. 27531.

³ Skatīt *Official Records of the General Assembly*, 63. sesija, 53. papildinājums (A/63/53), II nodaļa.

⁴ *Ibid.*, Supplement No. 53A (A/63/53/Add.1), I nodaļa.

⁵ *Ibid.*, Sixty-fourth Session, Supplement No. 53 (A/64/53), II nodaļas A daļa.

visām dalībvalstīm, reģionālajām komisijām un attiecīgajām starpvaldību un nevalstiskajām organizācijām.

65. plenārsēde
2009. gada 18. decembrī

Pielikums

Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi

I. Mērķis

1. Šo pamatnostādņu mērķis ir veicināt, lai tiktu ievērota Konvencija par bērna tiesībām² un būtiski noteikumi citos starptautiskos dokumentos par aizsardzības un labklājības nodrošināšanu bērniem, kam liegta vecāku gādība vai draud tās zaudēšana.

2. Ņemot vērā šos starptautiskos dokumentus un uzkrātās zināšanas un pieredzi šajā jomā, pamatnostādnēs ir izklāstīti vēlamie politikas un prakses virzieni. Tās ir paredzētas plašai izplatīšanai visās jomās, kas tieši vai netieši ir saistītas ar alternatīvās aprūpes jautājumiem, un to mērķi ir šādi:

a) atbalstīt centienus, lai bērni tiktu paturēti ģimenē vai nodoti atpakaļ ģimenē, vai, ja tas neizdodas, rast citus pienācīgus un pastāvīgus risinājumus, tostarp adopciju un *kafala* pēc islāma likumiem;

b) nodrošināt, lai tikmēr, kamēr šādi pastāvīgi risinājumi tiek meklēti, vai gadījumā, ja tos nav iespējams rast vai tie nav labākais veids, kā garantēt bērna intereses, tiktu noteikti un īstenoti vispiemērotākie alternatīvās aprūpes veidi apstākļos, kas veicina bērna pilnīgu un harmonisku attīstību;

c) palīdzēt valdībām un veicināt, lai tās labāk īstenotu šos savus pienākumus un saistības, ņemot vērā katrā valstī esošos ekonomiskos, sociālos un kultūras nosacījumus, un

d) veidot pamatu politikai, lēmumiem un darbībām, ko īsteno visas puses, kas rūpējas par sociālo aizsardzību un bērnu labklājību gan valsts, gan privātajā sektorā, ieskaitot pilsonisko sabiedrību.

II. Vispārējie principi un perspektīvas

A. Bērns un ģimene

3. Tā kā ģimene ir sabiedrības pamatvienība un dabīgā vide bērna augšanai, labklājībai un aizsardzībai, vispirms jācenšas panākt to, lai bērns paliktu vai atgrieztos savu vecāku vai – attiecīgā gadījumā – tuvu ģimenes locekļu gādībā. Valstij jānodrošina, lai ģimenēm savu aprūpes funkciju īstenošanā būtu pieejams dažāds atbalsts.

4. Katram bērnam un jauniešiem jādzīvo vidē, kur viņam ir nodrošināts atbalsts, aizsardzība un gādība un kur viņš var pilnībā īstenot savu potenciālu. Bērniem, par kuriem vecāki gādā nepietiekami vai negādā nemaz, īpaši draud šādas attīstību veicinošas vides zudums.

5. Gadījumos, kad bērna ģimene, pat saņemot attiecīgu atbalstu, nespēj par bērnu pienācīgi gādāt vai to pamet, vai atsakās no tā, par bērna tiesību aizsardzību un pienācīgas alternatīvas aprūpes nodrošināšanu ir atbildīga valsts kopā ar tās kompetentajām vietējām iestādēm un attiecīgi pilnvarotajām pilsoniskās sabiedrības organizācijām vai ar to starpniecību. Tieši valsts uzdevums ir ar kompetento iestāžu starpniecību nodrošināt pārraudzību pār jebkura alternatīvā aprūpē esoša bērna drošību, labklājību un attīstību un regulāri pārbaudīt to, cik atbilstīgi ir organizēta aprūpe.

6. Visi lēmumi, iniciatīvas un risinājumi, uz kuriem attiecas šīs pamatnostādnes, ir jāpieņem katrā gadījumā atsevišķi, tā, lai tie garantētu bērna drošību un nāktu par labu konkrētā bērna interesēm un tiesībām, ievērojot diskriminācijas aizlieguma principu un ar dzimumu saistīto aspektu. Tos pieņemot, pilnībā jāievēro, ka bērnam ir tiesības, lai viņa viedoklis tiktu uzklauts un ņemts vērā atbilstoši viņa briedumam un lai šī viedokļa veidošanai būtu pieejama visa vajadzīgā informācija. Jādara viss iespējamais, lai nodrošinātu, ka bērna viedoklis tiek uzklauts un informācija sniegta bērna izraudzītajā valodā.

7. Piemērojot šīs pamatnostādnes, jānosaka, kas vislabāk atbilst bērna interesēm, lai zinātu, kā rīkoties ar bērniem, kuriem vecāku gādība ir liegta vai draud tās zaudēšana, un lai šī rīcība vislabāk atbilstu viņu vajadzībām un tiesībām, ņemot vērā pilnīgu un personīgu bērna tiesību attīstību viņa ģimenē, sociālajā un kultūras vidē un viņa tiesību subjekta statusu gan laikā, kad bērna intereses tiek noteiktas, gan ilgtermiņā. Bērna interešu noteikšanas gaitā cita starpā jāievēro bērna tiesības tikt uzklautam un tas, ka viņa viedoklis jāņem vērā atbilstoši vecumam un brieduma pakāpei.

8. Valstīm, īstenojot vispārējo sociālo un cilvēkresursu attīstības politiku, jāizstrādā un jāīsteno vispusīgi pasākumi bērnu labklājībai un aizsardzībai, pievēršot uzmanību esošo alternatīvās aprūpes iespēju uzlabošanai saskaņā ar šajās pamatnostādnēs noteiktajiem principiem.

9. Cenšoties novērst bērnu šķiršanu no vecākiem, valstīm jātiecas nodrošināt atbilstošus pasākumus, kuros ņemtas vērā kultūras īpatnības,

a) lai atbalstītu to ģimeņu spēju gādāt par bērniem, kurās šo spēju ierobežo tādi faktori kā invaliditāte, narkotiku un alkohola lietošana, pret autohtono vai mazākumtautību ģimenēm vērsta diskriminācija un dzīvošana bruņotu konfliktu skartos vai ārvalstu okupētos reģionos;

b) lai sniegtu pienācīgu aprūpi un aizsardzību mazāk aizsargātiem bērniem, piemēram, vardarbības upuriem un no ekspluatācijas cietušiem bērniem, pamestiem bērniem, ielu bērniem, ārlaulības bērniem, bērniem bez pavadoņa un no ģimenes nošķirtiem bērniem, valsts robežās pārvietoto iedzīvotāju un bēgļu bērniem, iebraukušo strādnieku bērniem, patvēruma meklētāju bērniem vai HIV pozitīviem vai HIV/AIDS un citu smagu slimību skartiem bērniem.

10. Jāvelta īpašas pūles, lai novērstu diskrimināciju bērna vai viņa vecāku statusa dēļ, tostarp nabadzības, etniskās piederības, reliģijas, dzimuma, garīgas un fiziskas invaliditātes dēļ, HIV/AIDS vai citas smagas slimības (gan garīgas, gan fiziskas) dēļ un tādēļ, ka bērns dzimis ārlaulībā, sociālekonomiskas stigmatas dēļ, kā arī jebkāda cita statusa un apstākļu dēļ, kuru rezultātā no bērna var atteikties, to pamest un/vai izņemt no ģimenes.

B. Alternatīvā aprūpe

11. Visos lēmumos par alternatīvo aprūpi vienmēr jāņem vērā tas, ka parasti bērnu vēlams paturēt pēc iespējas tuvāk tā pierastajai dzīvesvietai, lai atvieglotu sakarus un bērna potenciālo atkalapvienošanos ar ģimeni un bērna izglītība, kultūras un sociālā dzīve tiktu pēc iespējas mazāk traucēta.

12. Pieņemot lēmumus par bērniem alternatīvā aprūpē, ieskaitot neformālo aprūpi, jāņem vērā, ka svarīgi ir nodrošināt bērniem stabilas mājas un apmierināt viņu pamatvajadzības pēc drošas un pastāvīgas piesaistes aprūpētājiem, turklāt pastāvīga risinājuma rašana jāuzskata par galveno mērķi.

13. Pret bērniem vienmēr jāizturas ar cieņu un uzmanību, un viņiem jābūt reāli pasargātiem no vardarbības un jebkāda veida ekspluatācijas, ko varētu radīt aprūpētāji, vienaudži vai trešās personas, neatkarīgi no tā, kādā aprūpes vidē bērns atrodas.

14. Bērna izņemšana no ģimenes jāuzskata par galēju līdzekli, un tas, ja vien iespējams, jāizmanto kā pagaidu pasākums uz visīsāko iespējamo laiku. Lēmumi par izņemšanu no ģimenes regulāri jāpārskata, un pēc tam, kad izņemšanas cēloņi ir novērsti vai izzuduši, bērns jānodod atpakaļ vecāku gādībā, ja tas vislabāk atbilst bērna interesēm, ņemot vērā 49. punktā paredzēto izvērtējumu.

15. Finansiālo līdzekļu un materiālā nodrošinājuma trūkums vai apstākļi, kas tieši vai netieši izriet no šāda trūkuma, nekādā gadījumā nedrīkst būt vienīgais pamatojums bērna izņemšanai no vecāku gādības, viņa uzņemšanai alternatīvā aprūpē vai šķērslis bērna atkalapvienošanai ar ģimeni, bet gan jāuzskata par pamudinājumu sniegt ģimenei pienācīgu atbalstu.

16. Jāveicina un jāargā visas citas tiesības, kas jo īpaši attiecas uz bērniem, kuri nav vecāku gādībā, ieskaitot, bet ne tikai, piekļuvi izglītībai, veselības un citiem pamatpakalpojumiem, tiesības uz identitāti, reliģiskās pārliecības brīvību, valodu un īpašuma aizsardzību, kā arī mantošanas tiesībām.

17. Nododot bērnus alternatīvajā aprūpē, nevajadzētu šķirt brāļus un māsas, starp kuriem pastāv saikne, ja vien nav nepārprotama vardarbības riska vai cita pamatojuma, ka nošķiršana vislabāk atbilst bērna interesēm. Jebkurā gadījumā jāveic viss iespējamais, lai brāļi un māsas varētu savstarpēji sazināties, ja vien tas nav pret viņu gribu vai nav pretrunā viņu interesēm.

18. Ņemot vērā to, ka lielākajā daļā valstu bērnus, kuri nav vecāku gādībā, galvenokārt neformāli aprūpē radnieki vai citas personas, valstīm jātiecas radīt pienācīgi, šīm pamatnostādņēm atbilstīgi paņēmieni, lai nodrošinātu šo bērnu labklājību un aizsardzību, kamēr viņi atrodas šādā neformālā aprūpē, ievērojot ar kultūru, ekonomiku, dzimumu un reliģisko pārliecību saistītās atšķirības, kas nav pretrunā bērna tiesībām un interešu aizsardzībai.

19. Neviens bērns nekad nedrīkst būt bez atbalsta un aizsardzības, ko sniedz likumīgais aizbildnis vai cits atzīts atbildīgais pieaugušais, vai kompetenta valsts iestāde.

20. Alternatīvās aprūpes galvenais mērķis nedrīkst būt aprūpētāju politisko, reliģisko vai ekonomisko mērķu sasniegšanas veicināšana.

21. Iespēju ievietot bērnu aprūpes iestādē drīkst izmantot tikai tajos gadījumos, kad šāda vide konkrētajam bērnam ir īpaši piemērota, vajadzīga un konstruktīva un vislabāk atbilst viņa interesēm.

22. Saskaņā ar ekspertu vidū valdošo viedokli alternatīvā aprūpe bērniem, kas jaunāki par 3 gadiem, jānodrošina ģimenēs. Izņēmumus var pieļaut ar nolūku nešķirt brāļus un māsas un tad, ja ievietošana iestādē ir ārkārtas pasākums vai paredzēta uz iepriekš noteiktu un ļoti ierobežotu laiku, plānojot ģimenes atkalapvienošanu vai citu piemērotu ilgtermiņa risinājumu.

23. Atzīstot, ka aprūpe iestādē un aprūpe ģimenē ir savstarpēji papildinošas iespējas apmierināt bērna vajadzības, tur, kur vēl aizvien ir lielas aprūpes iestādes, jāizstrādā alternatīvas, kas ļaus šīs iestādes pakāpeniski likvidēt, īstenojot vispārēju deinstitucionalizācijas stratēģiju ar precīziem mērķiem un uzdevumiem. Šim mērķim valstīs jānosaka aprūpes standarti, lai nodrošinātu tādu kvalitāti un apstākļus, kas veicinātu bērna attīstību, piemēram, individualizētu aprūpi un aprūpi mazās grupās, un atbilstoši šiem standartiem jāvērtē esošās iestādes. Pieņemot lēmumus par jaunu valsts vai privātu aprūpes iestāžu dibināšanu vai to dibināšanas atļauju izsniegšanu, vienmēr jāņem vērā šis deinstitucionalizācijas mērķis un stratēģija.

Pasākumi piemērošanas veicināšanai

24. Valstīm, cik vien pieejamie resursi to ļauj un atbilstīgos gadījumos, kad tiek īstenota sadarbība attīstības jomā, jāpiešķir cilvēkresursi un finanšu resursi, lai laikus nodrošinātu šo pamatnostādņu optimālu un aizvien plašāku īstenošanu savās teritorijās. Valstīm jāveicina visu attiecīgo iestāžu aktīva sadarbība un integrēta pieeja bērna un ģimenes labklājības jautājumu risināšanai visās ministrijās, kas ar to tieši vai netieši saistītas.

25. Valstis ir atbildīgas par to, lai noteiktu gadījumus, kad saistībā ar šo pamatnostādņu īstenošanu ir vajadzīga starptautiska sadarbība, un lai tā tiktu pieprasīta. Šādi pieprasījumi rūpīgi jāizskata un jārod pozitīvs risinājums, kad vien iespējams. Šo pamatnostādņu aktīva īstenošana jāiekļauj sadarbības programmās attīstības jomā. Ārvalstu struktūrām, sniedzot atbalstu valstij, jāizvairās no jebkurām iniciatīvām, kas neatbilst šīm pamatnostādņēm.

26. Šīs pamatnostādnes nedrīkst interpretēt, lai veicinātu vai pieļautu zemākus standartus nekā tos, kas valstī jau ir nostiprināti, tostarp tiesību aktos. Kompetentās iestādes, profesionālās organizācijas un citas puses arī tiek rosinātas izstrādāt valsts vai īpašas profesionālās pamatnostādnes, kas atbilst šo pamatnostādņu burtam un garam.

III. Pamatnostādņu darbības joma

27. Šīs pamatnostādnes attiecas uz formālās alternatīvās aprūpes atbilstīgu piemērošanu un tās nosacījumiem visām personām, kas jaunākas par 18 gadiem, ja vien tiesību aktos, kas attiecas uz bērniem, nav noteikts agrāks pilngadības iestāšanās vecums. Tikai īpaši norādītos gadījumos pamatnostādnes attiecas arī uz situācijām, kurās aprūpe tiek īstenota neformāli, ņemot vērā gan paplašinātās ģimenes, gan vietējās sabiedrības svarīgo nozīmi un valstu pienākumus pret visiem bērniem, kuri nav savu vecāku vai likumā vai paražu tiesībās noteikto aprūpētāju gādībā, kā norādīts Konvencijā par bērna tiesībām.²

28. Šo pamatnostādņu principi atbilstīgos gadījumos ir piemērojami arī tiem jauniešiem, kuri jau atrodas alternatīvajā aprūpē un kuriem pārejas periodā pēc tam, kad tie sasnieguši tiesību aktos noteikto pilngadību, ir vajadzīga turpmāka gādība vai atbalsts.

29. Šajās pamatnostādnēs, ievērojot 30. punktā noteiktos izņēmumus, ir izmantotas šādas definīcijas:

a) Bērni, kas nav vecāku gādībā, ir visi bērni, par kuriem visu diennakti negādā vismaz viens no vecākiem, neatkarīgi no situācijas iemesla un apstākļiem. Bērnus, kas nav vecāku gādībā un atrodas ārpus savas pastāvīgās dzīvesvietas valsts vai ir ārkārtas situāciju upuri, var definēt kā

i) "bērnus bez pavadoņa", ja tie nav cita radnieka gādībā vai tāda pieaugušā gādībā, kurš rūpējas par bērnu saskaņā ar likumu vai paražu tiesībām, vai

ii) "nošķirtus bērnus", ja viņi ir nošķirti no iepriekšējā galvenā likumīgā vai paražu tiesībās noteiktā aprūpētāja, bet tomēr atrodas cita radnieka pavadībā.

b) Alternatīvā aprūpe var izpausties šādos veidos:

i) neformālā alternatīvā aprūpe – jebkurš privāti rasts risinājums ģimenes vidē, saskaņā ar kuru par bērnu ilgstoši vai nenoteiktu laiku rūpējas radnieki vai draugi (neformāla radnieku veikta aprūpe) vai citas privātpersonas pēc bērna, viņa vecāku vai citu cilvēku iniciatīvas un šādu kārtību nav noteikusi administratīva vai tiesu iestāde, vai tam attiecīgi akreditēta iestāde;

ii) formālā alternatīvā aprūpe – jebkura aprūpe ģimenes vidē saskaņā ar kompetentas administratīvas vai tiesu iestādes rīkojumu un visu veidu aprūpe, kas tiek nodrošināta iestādēs, tostarp privātās, neatkarīgi no tā, vai šī aprūpe izriet no administratīviem vai tiesas noteiktiem pasākumiem.

c) Atkarībā no vides, kurā tā tiek nodrošināta, alternatīvo aprūpi var iedalīt šādi:

i) radnieku veikta aprūpe – aprūpe ģimenē, gan formāla, gan neformāla, ko nodrošina bērna paplašinātā ģimene vai tuvi ģimenes draugi, kurus bērns pazīst;

ii) aprūpe audžuģimenē – gadījumi, kad kompetenta iestāde alternatīvās aprūpes vajadzībām ievietojuši bērnus mājas vidē ģimenē, kas nav paša bērna ģimene, bet ir izraudzīta, atzīta par piemērotu, saņēmusi atļauju un šīs aprūpes īstenošanā tiek uzraudzīta;

iii) citi aprūpes veidi ģimenē un ģimenei līdzīgā vidē;

iv) aprūpe iestādē – aprūpe, ko nodrošina grupās ārpus ģimenes vides, piemēram, patversmēs, kas organizētas ārkārtas aprūpei, tranzīta centros ārkārtas situācijās un visās citās īstermiņa un ilgtermiņa aprūpes iestādēs, tostarp grupu mājās;

v) bērnu patstāvīga dzīve, atrodoties uzraudzībā.

d) To personu vidū, kas ir atbildīgas par alternatīvo aprūpi, ir

i) aģentūras – valsts vai privātas iestādes un pakalpojumu sniedzēji, kas organizē bērnu alternatīvo aprūpi;

ii) iestādes – atsevišķās valsts vai privātās iestādes, kurās bērniem nodrošina aprūpi.

30. Alternatīvā aprūpe, ko paredz šīs pamatnostādnes, neattiecas

a) uz personām līdz 18 gadu vecumam, kam ar tiesu vai administratīvās iestādes lēmumu ir atņemta brīvība iespējama likumpārkāpuma, apsūdzības likumpārkāpumā vai šāda pārkāpuma izdarīšanas dēļ un uz kurām attiecas ANO Minimālie standartnoteikumi nepilngadīgo tiesvedības administrēšanai⁶ un ANO Noteikumi par nepilngadīgo aizsardzību brīvības atņemšanas gadījumā;⁷

b) uz adoptētāju nodrošinātu aprūpi no brīža, kad viņu aizgādība pār bērnu ir faktiski noteikta ar galīgu adopcijas rīkojumu, ko šajās pamatnostādņēs uzskata par laiku, no kura bērns ir vecāku gādībā. Tomēr šīs pamatnostādnes ir piemērojamas laikā, kad bērns pirms adopcijas vai uz pārbaudes laiku ir nodots iespējamajiem adoptētājiem, ciktāl tās ir saderīgas ar prasībām, kuras ir attiecinātas uz šādām situācijām citos attiecīgos starptautiskajos dokumentos;

c) uz gadījumiem, kad saskaņā ar neformālu vienošanos bērns brīvprātīgi paliek pie radiem vai draugiem izklaides nolūkos un tādu iemeslu dēļ, kuri nav saistīti ar vecāku vispārēju nespēju vai nevēlēšanos pienācīgi rūpēties par bērnu.

31. Kompetentās iestādes un citas attiecīgās puses tiek rosinātas pēc vajadzības izmantot šīs pamatnostādnes internātskolās, slimnīcās, centros, kas paredzēti bērniem ar garīgu un fizisku invaliditāti vai citām īpašām vajadzībām, nometnēs, darba vietā un citās vietās, kas varētu būt atbildīgas par bērnu aprūpi.

IV. Alternatīvās aprūpes vajadzības novēršana

A. Vecāku gādības veicināšana

32. Valstīm jāīsteno tāda politika, kas nodrošina atbalstu ģimenēm, lai tās spētu pildīt savus pienākumus pret bērnu, un veicina bērna tiesības uz attiecībām ar abiem vecākiem. Šai politikai jāvēršas pret pamatcēloņiem, kuru dēļ bērni tiek pamesti, vecāki no viņiem atsakās un bērni tiek šķirti no savas ģimenes, nodrošinot cita starpā tiesības uz bērna piedzimšanas fakta reģistrāciju un pienācīga mājokļa pieejamību, veselības aprūpes, izglītības un sociālo pamatpakalpojumu pieejamību, kā arī veicinot pasākumus cīņai pret nabadzību, diskrimināciju, sociālo atstumtību, stigmatizāciju, vardarbību, bērnu ļaunprātīgu un seksuālu izmantošanu un apreibinošo vielu lietošanu.

33. Valstīm jāizstrādā un jāīsteno konsekventa un savstarpēji papildinoša uz ģimeni vērsta rīcībpolitika, kuras mērķis ir veicināt un nostiprināt vecāku spēju gādāt par saviem bērniem.

34. Valstīm jāīsteno efektīvi pasākumi, lai novērstu to, ka bērni tiek pamesti, vecāki no viņiem atsakās un bērni tiek šķirti no ģimenes. Sociālajai politikai un programmām cita starpā jāveicina ģimeņu nostāja, prasmes, spējas un līdzekļi, lai tās spētu pienācīgi rūpēties par savu bērnu aizsardzību, gādāt par viņiem un viņu attīstību. Šā mērķa sasniegšanai jāiesaista valsts un pilsoniskās sabiedrības papildresursi, tostarp nevalstiskās un vietējās organizācijas, reliģiskie līderi un plašsaziņas līdzekļi. Šajos sociālās aizsardzības līdzekļos jāparedz:

a) pakalpojumi ģimenes stiprināšanai, piemēram, vecākiem paredzēti kursi un nodarbības, pozitīvu attiecību veicināšana starp vecākiem un bērnu, konfliktu risināšanas prasmju

⁶ Rezolūcijas 40/33 pielikums.

⁷ Rezolūcijas 45/113 pielikums.

izkopšana, nodarbinātības un ienākumu gūšanas iespējas un vajadzības gadījumos – sociālais atbalsts;

b) sociālā atbalsta pakalpojumi, piemēram, dienas centri, starpniecības un samierināšanas pakalpojumi, atkarību ārstēšana, finanšu atbalsts un pakalpojumi vecākiem un bērniem ar invaliditāti. Šādiem, vēlams, integrētiem un neuzbāzīgi piedāvātiem pakalpojumiem jābūt tieši pieejamiem vietējā līmenī, un tajos aktīvi jāiesaista ģimenes kā partneri, apvienojot to resursus ar vietējās sabiedrības un aprūpes sniedzēja resursiem;

c) jaunatnes politika, kuras mērķis ir attīstīt jauniešos spēju pozitīvi risināt ikdienā sastopamās problēmas, ieskaitot tad, kad tie izlemj doties prom no vecākiem, un sagatavot nākamos vecākus apzinātu lēmumu pieņemšanai par savu seksuālo un reproduktīvo veselību, kā arī izpildīt šajā ziņā savus pienākumus.

35. Ģimeņu atbalstam jāizmanto dažādas savstarpēji papildinošas metodes un paņēmieni, atbalsta sniegšanas laikā tos dažādojot, piemēram, apmeklējumi mājās, kolektīvas tikšanās ar citām ģimenēm, atsevišķu gadījumu izpētei veltītas konferences un saistības, ko uzņemas pati attiecīgā ģimene. Tiem jābūt vēršot gan uz attiecību stiprināšanu ģimenē, gan ģimenes integrāciju vietējā sabiedrībā.

36. Īpaša uzmanība, ievērojot vietējos tiesību aktus, jāpievērš atbalsta un aprūpes pakalpojumu nodrošināšanai un veicināšanai vientuļiem vecākiem un vecākiem, kuri ir pusaudžu gados, kā arī to bērniem neatkarīgi no tā, vai viņi dzimuši laulībā vai ārļaulībā. Valstīm jānodrošina, lai vecākiem, kuri ir pusaudžu gados, saglabātos visas tiesības, kas tiem pienākas gan kā vecākiem, gan kā bērniem, ieskaitot tiesības piekļūt visiem attiecīgajiem pakalpojumiem savas attīstības vajadzībām, pabalstiem, kurus piešķir vecākiem, un mantošanas tiesībām. Jāparedz pasākumi, lai nodrošinātu grūtnieču pusaudžu aizsardzību un garantētu, ka šīs grūtnieces nepārtrauc uzsāktās mācības. Jāvelta pūles tam, lai samazinātu pret vientuļiem vecākiem un vecākiem pusaudžiem vērsto stigmatizāciju.

37. Brāļiem un māsām, kas zaudējuši savus vecākus vai aprūpētājus un vēlas arī turpmāk palikt kopā, jādara pieejams atbalsts un pakalpojumi, ja vien vecākais no tiem vēlas rīkoties kā mājsaimniecības galva un uzskatāms par spējīgu to darīt. Valstīm, saskaņā ar 19. punktu ieceļot likumīgo aizbildni, atbildīgo pieaugušo vai attiecīgos gadījumos valsts institūciju, kura juridiski pilnvarota būt par aizbildni, jānodrošina, ka šādām mājsaimniecībām ir garantēta aizsardzība pret visiem ekspluatācijas un ļaunprātīgas izmantošanas veidiem un tās atrodas vietējās sabiedrības un tās kompetento dienestu uzraudzībā, saņemot to atbalstu, jo īpaši attiecībā uz bērnu veselību, mājokli, izglītību un mantošanas tiesībām. Īpaši jāvelta uzmanība tam, lai nodrošinātu, ka šādas mājsaimniecības galva papildus ģimenes galvas tiesībām saglabā visas tiesības, kas tam pienākas kā bērnam, ieskaitot piekļuvi izglītībai un brīvā laika pavadīšanai.

38. Valstīm jānodrošina iespējas saņemt dienas aprūpi, tostarp pagarinātās darba dienas grupas skolās, un īslaicīgu aprūpi, kas ļautu vecākiem labāk izpildīt visus savus pienākumus pret ģimeni, ieskaitot papildu pienākumus, ko rada rūpes par bērniem ar īpašām vajadzībām.

Ģimeņu izšķiršanas novēršana

39. Pamatojoties uz stabiliem profesionāliem principiem, jāizstrādā un konsekventi jāpiemēro atbilstīgi kritēriji bērna un ģimenes stāvokļa izvērtēšanai, tostarp nosakot ģimenes faktisko un

potenciālo spēju rūpēties par bērnu gadījumos, kad kompetentajai iestādei vai aģentūrai ir pamats domāt, ka bērna labklājība ir apdraudēta.

40. Lēmumiem par bērna izņemšanu no ģimenes vai ģimenes atkalapvienošanu jāpamatojas uz šo izvērtējumu, un šie lēmumi jāpieņem attiecīgi kvalificētiem un apmācītiem profesionāļiem kompetentas iestādes vārdā vai ar tās atļauju, vispusīgi apspriežoties ar visām iesaistītajām pusēm un paturot prātā vajadzību plānot bērna nākotni.

41. Valstis tiek rosinātas apstiprināt pasākumus vispusīgai tiesību aizsardzībai un garantēšanai grūtniecības, bērna piedzimšanas un krūts barošanas laikā, lai nodrošinātu cieņpilnus un līdztiesīgus nosacījumus pienācīgai grūtniecības norisei un rūpēm par bērnu. Tāpēc ir jānodrošina atbalsta programmas topošajām mātēm un tēviem, jo īpaši vecākiem pusaudžu gados, kuriem ir grūti pildīt savus vecāku pienākumus. Ar šādām programmām jātiecas panākt, lai mātes un tēvi spētu pildīt savus vecāku pienākumus cilvēka cienīgos apstākļos un nepieļaujot to, ka viņu nestabilā situācija mudinātu no bērna atteikties.

42. Ja no bērna atsakās vai to pamet, valstīm jānodrošina, ka tas var notikt, gādājot par konfidencialitāti un bērna drošību, ievērojot bērna tiesības piekļūt informācijai par savu izcelsmi, ja tas ir lietderīgi un iespējams saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

43. Valstīm jānosaka skaidra rīcības politika situācijās, kad bērns ir pamests anonīmi, norādot, vai tiks meklēta bērna ģimene un kā tas tiks darīts, un kā bērns tiks atkalapvienots ar ģimeni vai ievietots paplašinātajā ģimenē. Politikā jāparedz arī laicīga lēmuma pieņemšana par bērna tiesībām pretendēt uz pastāvīgu ievietošanu ģimenē un šo tiesību īstenošanu bez liekas kavēšanās.

44. Ja kāds no vecākiem vai likumīgais aizbildnis, kas vēlas uz visiem laikiem atteikties no bērna, vēršas pie valsts vai privātas aģentūras vai iestādes, valstij jānodrošina ģimenes konsultēšana un jāsniedz tai sociāls atbalsts, lai rosinātu to turpināt rūpēties par bērnu un nodrošinātu vajadzīgos apstākļus. Ja tas nepalīdz, situācija jāizvērtē sociālajam darbiniekam vai citam piemērotam profesionālim, lai noteiktu, vai ir citi ģimenes locekļi, kuri vēlas uzņemties pastāvīgu atbildību par bērnu, un vai šāda vienošanās vislabāk atbilst bērna interesēm. Ja šāda vienošanās nav iespējama vai nav bērna interešu labākais risinājums, pieņemamā laikā jācenšas atrast bērnam pastāvīga ģimene.

45. Ja kāds no vecākiem vai aprūpētājs, kas vēlas nodot bērnu aprūpē uz īsu vai nenoteiktu laiku, vēršas pie valsts vai privātas aģentūras vai iestādes, valstij jānodrošina konsultāciju un sociālā atbalsta pieejamība, lai to rosinātu turpināt rūpēties par bērnu un nodrošinātu vajadzīgos apstākļus. Bērns jāuzņem alternatīvajā aprūpē tikai tad, ja šādi pūliņi ir izrādījušies nesekmīgi un uzņemšanai aprūpē ir pieņemami un pamatoti apsvērumi.

46. Jānodrošina īpaša apmācība skolotājiem un citām personām, kuras strādā ar bērniem, lai palīdzētu tām noteikt jaunprātīgu izmantošanu, atstāšanu novārtā, ekspluatāciju vai pamešanas risku un informēt par šīm situācijām kompetentās iestādes.

47. Jebkuri lēmumi par bērna izņemšanu no ģimenes pret vecāku gribu jāpieņem kompetentām iestādēm saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem un procedūrām, paredzot, ka tiesa var tos pārskatīt, nodrošinot vecākiem pārsūdzības tiesības un piekļuvi pienācīgai juridiskai pārstāvībai.

48. Ja bērna vienīgajam vai galvenajam aprūpētājam draud brīvības atņemšana preventīvas aizturēšanas vai notiesājoša lēmuma rezultātā, atbilstīgos gadījumos pēc iespējas jānosaka ar brīvības atņemšanu nesaistīti pasākumi un sodi, ņemot vērā to, kas vislabāk atbilst bērna interesēm. Valstīm jāņem vērā bērna interešu labākais risinājums, lemjot par to, vai no cietuma izņemt tur dzimušus bērnus un bērnus, kuri dzīvo cietumā kopā ar kādu no vecākiem. Attiecībā uz šādu bērnu izņemšanu jārikojas tāpat kā citos gadījumos, kad tiek apsvērta bērna nošķiršana. Jāpieliek visas pūles, lai nodrošinātu, ka bērni, kas pavada laiku apcietinājumā kopā ar saviem vecākiem, būtu pienācīgi aprūpēti un aizsargāti, garantējot, ka tiem ir brīvu cilvēku statuss un ir pieejami pasākumi, kas notiek sabiedrībā.

B. Ģimenes atkalapvienošanas veicināšana

49. Lai sagatavotu un atbalstītu bērnu un tā ģimeni, paredzot tā iespējamo atgriešanos ģimenē, bērna situācija jāizvērtē šim nolūkam izraudzītai personai vai personu grupai ar piekļuvi konsultācijām daudzās jomās, apspriežoties ar dažādajām iesaistītajām pusēm (bērna, ģimeni, alternatīvo aprūpētāju), lai izlemtu, vai ģimenes atkalapvienošana ir iespējama un vislabāk atbilst bērna interesēm, kādus pasākumus tā paredz un kas tos uzraudzīs.

50. Atkalapvienošanas mērķi un galvenie uzdevumi, kas šajā ziņā jāveic ģimenei un alternatīvajam aprūpētājam, jāizklāsta rakstiski, un visām iesaistītajām personām par tiem jāvienojas.

51. Ģimenes atkalapvienošanas nolūkā kompetentajai iestādei jāveido, jāatbalsta un jāpārrauga bērna regulāra un atbilstoša saskarsme ar viņa ģimeni.

52. Kad lēmums ir pieņemts, bērna atkalapvienošana ar ģimeni jāplāno kā process, kas notiek pakāpeniski un tiek uzraudzīts, un kuram līdztekus tiek veikti uzraudzības un atbalsta pasākumi, ņemot vērā bērna vecumu, vajadzības un briedumu, kā arī nošķiršanas cēloni.

V. Sistēma aprūpes nodrošināšanai

53. Lai apmierinātu katra bez vecāku gādības palikušā bērna konkrētās psihoemocionālās, sociālās un citas vajadzības, valstīm jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai garantētu tiesiskos, politiskos un finanšu nosacījumus pienācīgas alternatīvās aprūpes iespēju nodrošināšanai, priekšroku dodot ar ģimeni un vietējo sabiedrību saistītiem risinājumiem.

54. Valstīm jānodrošina visdažādāko alternatīvās aprūpes iespēju pieejamība atbilstīgi šo pamatnostādņu vispārīgajiem principiem ārkārtas, īstermiņa un ilgtermiņa aprūpei.

55. Valstīm jānodrošina, lai visas struktūras un indivīdi, kas iesaistīti bērnu alternatīvās aprūpes nodrošināšanā, saņemtu attiecīgu kompetentās iestādes atļauju un šī iestāde tos regulāri pārraudzītu, kā arī pārbaudītu, kā tiek ievērotas šīs pamatnostādnes. Šim nolūkam attiecīgajām iestādēm jāizstrādā atbilstīgi kritēriji aprūpes nodrošinātāju piemērotības izvērtēšanai no profesionālā un ētiskā viedokļa un to akreditēšanai, pārraudzībai un kontrolei.

56. Attiecībā uz bērna neformālo aprūpi neatkarīgi no tā, vai to nodrošina paplašinātā ģimene, draugi vai citas puses, valstīm jāveicina, lai šādi aprūpētāji par to attiecīgi paziņotu kompetentajām iestādēm, tā lai tie un arī bērns varētu saņemt vajadzīgo finansiālo un cita veida atbalstu, kas nāktu par labu bērna labklājībai un aizsardzībai. Atbilstīgos gadījumos, kad tas ir iespējams, valstīm, tiklīdz pagājis pienācīgs laiks, jārosina, lai neformālie aprūpētāji ar bērna un attiecīgo vecāku piekrišanu noformētu vienošanos par aprūpes sniegšanu, un jāpalīdz

to izdarīt, ja vien šādi nodrošināta aprūpe līdz šim vislabāk atbildusi bērna interesēm un to paredzēts turpināt paredzamajā nākotnē.

VI. Vispiemērotākā aprūpes veida noteikšana

57. Lēmumi par alternatīvo aprūpi kā risinājumu, kas vislabāk atbilst bērna interesēm, jāpieņem tiesas, administratīvā vai citā piemērotā un atzītā procedūrā, kurā ir nodrošināti tiesiskās aizsardzības pasākumi, attiecīgos gadījumos ieskaitot bērna juridisko pārstāvību jebkurā tiesvedībā. Tiem jāpamatojas uz precīzu izvērtējumu, plānošanu un pārbaudi, kas veikta ar iedibināto struktūru un mehānismu starpniecību, un kvalificētiem profesionāļiem jāpieņem lēmumi par katru gadījumu atsevišķi, pēc iespējas strādājot starpdisciplinārās grupās. Visās stadijās vispusīgi jāuzklausā bērns atbilstoši viņa briedumam, kā arī viņa vecāki vai likumīgie aizbildņi. Šim nolūkam visām iesaistītajām pusēm jānodrošina vajadzīgā informācija, lai tās spētu veidot savu viedokli. Valstīm jāvelta visas pūles, lai nodrošinātu pienācīgus resursus un metodes tādu profesionāļu apmācīšanai un atziņai, kas būtu atbildīgi par labākā aprūpes veida noteikšanu, lai veicinātu šo noteikumu ievērošanu.

58. Vērtējums jāveic bez kavēšanās, pienācīgi un rūpīgi. Tajā jāņem vērā bērna tūlītējā drošība un labklājība, kā arī turpmākā aprūpe un attīstība ilgākā laika posmā un jāievēro bērna individuālās un attīstības īpatnības, etniskā izcelsme, kultūras, valodas un reliģiskā piederība, ģimenes un sociālā vide, medicīniskā anamnēze un īpašās vajadzības, ja tādas ir.

59. Sākotnējais vērtēšanas ziņojums un tam sekojošie pārskata ziņojumi jāizmanto kā būtiski dokumenti plānošanai no brīža, kad kompetentās iestādes lēmumus pieņēmušas, lai cita starpā bērna dzīve ritētu pēc iespējas vienmērīgi un netiktu pieņemti pretrunīgi lēmumi.

60. Biežas pārmaiņas aprūpes vidē kaitē bērna attīstībai un spējai veidot attiecības ar apkārtējiem, un no tām jāizvairās. Īstermiņa risinājumi jāpieņem ar mērķi radīt apstākļus piemērota pastāvīga risinājuma rašanai. Pastāvīgs risinājums bērnam jārod bez liekas kavēšanās, atkalapvienojot viņu ar pamatģimeni vai paplašināto ģimeni vai, ja tas nav iespējams, ievietojot to citā stabilā ģimenes vidē vai, ja tiek piemēroti 21. punkta nosacījumi, stabilā un atbilstīgā aprūpes iestādē.

61. Aprūpes nodrošināšanas un ilgtermiņa risinājuma plāna veidošana jāsāk pēc iespējas agrāk, ideālā gadījumā – pirms tam, kad bērns nonāk aprūpē, ņemot vērā katras apsvērtās iespējas priekšrocības un trūkumus, un plānā jābūt priekšlikumiem par īstermiņa un ilgtermiņa uzdevumiem.

62. Aprūpes nodrošināšanas un ilgtermiņa risinājuma plānā jāņem vērā šādi apsvērumi: bērna attiecības ar ģimeni un to kvalitāte; ģimenes spēja nodrošināt bērna labklājību un harmonisku attīstību; bērna vajadzības vai vēlme būt par ģimenes locekli; vēlamība, lai bērns arī turpmāk uzturētos savā dzīvesvietā vai valstī; bērna kultūras, valodas un reliģiskā piederība un attiecības ar brāļiem un māsām, lai izvairītos no viņu nošķiršanas.

63. Plānā cita starpā jābūt skaidri norādītiem aprūpes risinājuma mērķiem un pasākumiem, ar kuriem tie tiks panākti.

64. Bērnam un viņa vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem jāsniedz visa informācija par esošajām alternatīvās aprūpes iespējām, par šo iespēju būtību un viņu tiesībām un pienākumiem šajā ziņā.

65. Bērnam paredzēta aizsardzības pasākuma sagatavošana, izpilde un izvērtēšana pēc iespējas jāveic, piedaloties viņa vecākiem vai likumīgajiem aizbildņiem un potenciālajiem audžuvecākiem un aprūpētājiem, ievērojot bērna īpašās vajadzības, pārliecību un īpašās vēlmes. Ja to lūdz bērns, vecāki vai likumīgie aizbildņi, lēmumu pieņemšanas procesā kompetentā iestāde var nolemt uz klausīt arī citas bērnam svarīgas personas.

66. Valstīm jānodrošina, lai katram bērnam, kuru atbilstīga sastāva tiesa, administratīvā iestāde vai cita kompetentā iestāde ievietojuši alternatīvajā aprūpē, kā arī tā vecākiem un citām personām ar vecāku atbildību būtu iespēja iesniegt tiesai iebildumu pret šo lēmumu, tās būtu informētas par savām tiesībām šādu iebildumu iesniegt un saņemtu palīdzību to īstenošanā.

67. Valstīm jānodrošina pagaidu aprūpē ievietota bērna tiesības uz to, lai šī aprūpe un izturēšanās pret bērnu tiktu regulāri un rūpīgi (vēlams, ne retāk kā reizi trijos mēnešos) pārskatīta, jo īpaši ņemot vērā bērna individuālo attīstību un mainīgās vajadzības, izmaiņas viņa ģimenes vidē un to, cik piemērots un vajadzīgs šajos apstākļos ir pašreizējais aprūpes risinājums. Pārskatīšana jāveic atbilstīgi kvalificētām un pilnvarotām personām, un tajā noteikti jāiesaista bērns un visas personas, kurām ir nozīme bērna dzīvē.

68. Bērns jā sagatavo visām izmaiņām aprūpes risinājumā, kas radušās plānošanas un pārlūkošanas procesa rezultātā.

VII. Alternatīvās aprūpes nodrošināšana

A. Politika

69. Valsts vai attiecīgā līmeņa pašvaldības pienākums ir nodrošināt koordinētas politikas izstrādāšanu un īstenošanu par visu to bērnu formālo un neformālo alternatīvo aprūpi, kuri nav vecāku gādībā. Šādai politikai jā pamatojas uz pareizu informāciju un statistikas datiem. Tajā jādefinē kārtība, kādā nosaka atbildīgo par bērnu, ņemot vērā bērna vecāku vai galveno aprūpētāju nozīmi viņa aizsardzībā, aprūpē un attīstībā. Pastāv pieņēmums, ka par bērnu ir atbildīgi tā vecāki vai galvenie aprūpētāji, ja vien nav pierādīts pretējais.

70. Visām valsts struktūrām, kas sadarbībā ar pilsonisko sabiedrību nodod aprūpē bez vecāku gādības palikušos bērnus un sniedz tiem atbalstu, ir jāveido politika un procedūras, kas veicina apmaiņu ar informāciju un informācijas tīkla izveidi starp aģentūrām un privātpersonām, lai šiem bērniem nodrošinātu efektīvu aprūpi, pēcaprūpi un aizsardzību. Par alternatīvās aprūpes uzraudzību atbildīgajai aģentūrai jāatrodas tādā vietā un/vai tās struktūrai jābūt tādai, lai pēc iespējas atvieglotu piekļuvi tiem, kuriem iestādes sniegtie pakalpojumi ir vajadzīgi.

71. Īpaša uzmanība jāvelta alternatīvās aprūpes nodrošināšanas kvalitātei gan aprūpes iestādēs, gan ģimenē, jo īpaši aprūpētāju profesionālajai prasmei, to atlasei, apmācībai un uzraudzībai. Viņu nozīme un funkcijas salīdzinājumā ar bērna vecāku un likumīgo aizbildņu nozīmi un funkcijām skaidri jānosaka un jāpaskaidro.

72. Katrā valstī kompetentajai iestādei jāizstrādā dokuments, kurā noteiktas alternatīvajā aprūpē esoša bērna tiesības atbilstīgi šīm pamatnostādņēm. Bērniem, kas atrodas alternatīvajā aprūpē, jāspēj saprast visi norādījumi, noteikumi un mērķi konkrētajā aprūpes vidē un savas attiecīgās tiesības un pienākumi.

73. Visai alternatīvās aprūpes nodrošināšanai jāpamatojas uz rakstisku izklāstu, kurā norādīti aprūpes nodrošinātāja sniegtā pakalpojuma mērķi un uzdevumi, kā arī pienākumi pret bērnu atbilstīgi Konvencijā par bērna tiesībām,² šajās pamatnostādnēs un spēkā esošajos tiesību aktos noteiktajiem standartiem. Visiem aprūpētājiem jābūt pienācīgi kvalificētiem vai saskaņā ar juridiskajām prasībām pilnvarotiem sniegt alternatīvās aprūpes pakalpojumus.

74. Jāizveido noteikumu sistēma, lai nodrošinātu vienotu kārtību, kādā bērni tiek nosūtīti un uzņemti konkrēta veida alternatīvajā aprūpē.

75. Kultūrā un reliģijā piekoptā prakse saistībā ar alternatīvās aprūpes nodrošināšanu, tostarp ņemot vērā bērna dzimumu, jāievēro un jāveicina tad, ja var pierādīt, ka tā vislabāk atbilst bērnu interesēm. Jautājums par to, vai šāda prakse būtu veicināma, jāapsver, piedaloties daudzām pusēm, tostarp attiecīgajiem kultūras un reliģiskajiem līderiem, profesionāļiem un tiem, kuru aprūpē ir bez vecāku gādības palikušie bērni, vecākiem un citām attiecīgajām iesaistītām pusēm, kā arī pašiem bērniem.

1. Neformālā aprūpe

76. Lai garantētu to, ka atsevišķu cilvēku vai ģimeņu nodrošinātās neformālās aprūpes apstākļi ir pienācīgi, valstīm jāatzīst šī veida aprūpes nozīme un jāveic piemēroti pasākumi, lai atbalstītu tās optimālu nodrošināšanu, izvērtējot, kuriem konkrētajiem risinājumiem varētu būt vajadzīgs īpašs atbalsts vai uzraudzība.

77. Attiecīgos gadījumos kompetentajām iestādēm jārosina, lai personas, kas nodrošina neformālo aprūpi, par to paziņotu, un jācenšas garantēt, lai tās spētu piekļūt visiem pakalpojumiem un labumiem, kas ir pieejami un varētu tiem palīdzēt izpildīt savus pienākumus saistībā ar bērna aprūpi un aizsardzību.

78. Valstij jāatzīst bērna neformālo aprūpētāju *de facto* atbildība.

79. Valstīm jāizstrādā īpaši un atbilstīgi pasākumi, kas paredzēti neformālā aprūpē esošo bērnu pasargāšanai no ļaunprātīgas izmantošanas, atstāšanas novārtā, bērnu darba un citām ekspluatācijas formām, īpašu uzmanību pievēršot neformālajai aprūpei, ko nodrošina personas, kas nav bērna radnieki vai ir tādi radnieki, kurus bērni iepriekš nav pazīnuši vai kuri dzīvo tālu no bērna pastāvīgās dzīvesvietas.

2. Vispārējie nosacījumi, kas piemērojami visiem formālās alternatīvās aprūpes risinājumu veidiem

80. Bērna nodošana alternatīvajā aprūpē jāveic ar vislielāko iekļautību un labvēlību pret bērnu, iesaistot īpaši apmācītas personas, kurām nevajadzētu būt tērtām formastērpos.

81. Kad bērns ir nonācis alternatīvajā aprūpē, jārosina un jāveicina viņa saskarsme ar ģimeni un ar citām bērnam tuvām personām, piemēram, draugiem, kaimiņiem un iepriekšējiem aprūpētājiem, ievērojot bērna aizsardzību un vislabāko atbilstību viņa interesēm. Jānodrošina bērnam piekļuve informācijai par viņa ģimenes locekļu stāvokli, ja viņam nav sakaru ar tiem.

82. Valstīm jāpievērš īpaša uzmanība tam, lai nodrošinātu, ka bērniem, kuri atrodas alternatīvajā aprūpē tāpēc, ka vecāki izcieš cietumsodu vai uz ilgu laiku ir ievietoti slimnīcā, būtu iespēja uzturēt sakarus ar vecākiem un tie saņemtu šajā ziņā nepieciešamo padomu un atbalstu.

83. Aprūpētājiem jānodrošina, lai bērni saņemtu pietiekami daudz veselīgas un uzturvielām bagātas pārtikas atbilstoši vietējām ēšanas tradīcijām un attiecīgajiem uztura standartiem, kā arī bērnu reliģiskajai pārliecībai. Vajadzības gadījumos jānodrošina arī piemēroti uztura bagātinātāji.

84. Aprūpētājiem jā rūpējas par tiem uzticēto bērnu veselību un jāveic pasākumi, kas nodrošina, ka vajadzības gadījumā ir pieejama medicīniskā aprūpe, padoms un atbalsts.

85. Jānodrošina, lai bērniem atbilstoši viņu tiesībām būtu pieejama formālā, neformālā un profesionālā izglītība tādās mācību iestādēs, kas pēc iespējas atrodas viņu tuvākajā apkārtnē.

86. Aprūpētājiem jānodrošina, ka tiek ievērotas visu bērnu, ieskaitot bērnus ar invaliditāti, HIV pozitīvus vai HIV/AIDS skartus bērnu vai bērnus ar īpašām vajadzībām, tiesības attīstīties rotaļājoties un iesaistoties brīvā laika pavadīšanas pasākumos un ka šādi laika pavadīšanai ir radītas iespējas aprūpes vietā un ārpus tās. Jārosina un jāveicina sakari ar vietējās sabiedrības bērniem un citiem cilvēkiem.

87. Visās aprūpes vietās jāņem vērā īpašie nosacījumi par zīdaiņu un mazu bērnu, tostarp bērnu ar īpašām vajadzībām, drošību, veselību, uzturu, attīstību un citām vajadzībām, ieskaitot pastāvīgu piesaisti konkrētam aprūpes sniedzējam.

88. Bērniem jāļauj apmierināt ar reliģisko pārliecību un garīgo dzīvi saistītās vajadzības, tostarp ļaujot tos apmeklēt kvalificētam attiecīgās reliģijas pārstāvim un dodot iespēju pašiem lemt par piedalīšanos vai nepiedalīšanos dievkalpojumos, ticības mācības nodarbībās vai konsultācijās. Jāievēro paša bērna reliģiskā piederība, un bērnu, kas atrodas aprūpē, nedrīkst rosināt vai pārliecināt mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību.

89. Visiem pieaugušajiem, kas ir atbildīgi par bērnu, jāievēro un jāveicina viņa tiesības uz privātumu, tostarp nodrošinot piemērotas iespējas apmierināt savas higiēnas un sanitārās vajadzības, ņemot vērā atšķirības un saskarsmi starp zēniem un meitenēm, kā arī piemērotu un drošu personīgo mantu glabāšanas vietu, kas bērnam ir pieejama.

90. Aprūpētājiem jāapzinās, ka viņiem ir svarīga nozīme pozitīvu, drošu un attīstību veicinošu attiecību veidošanā ar bērniem, un jābūt spējīgiem ar šo uzdevumu tikt galā.

91. Neatkarīgi no alternatīvās aprūpes veida mītnēm jāatbilst veselības un drošības prasībām.

92. Valstīm ar kompetento iestāžu starpniecību jānodrošina, lai alternatīvajā aprūpē esošo bērnu mītnes un tur nodrošinātā uzraudzība ļautu bērnu efektīvi aizsargāt pret ļaunprātīgu rīcību. Nosakot katram bērnam piemērotos dzīves apstākļus, īpaša uzmanība jāvelta viņa vecumam, briedumam un jūtīguma pakāpei. Pasākumiem, kas paredzēti aprūpē esošo bērnu aizsardzībai, jāatbilst tiesību aktiem, un tie nedrīkst paredzēt tādas brīvības un uzvedības ierobežojumus, kas būtu pārmērīgi salīdzinājumā ar tiem, ko piemēro līdzīga vecuma bērniem, kuri dzīvo sabiedrībā.

93. Neatkarīgi no alternatīvās aprūpes veida jānodrošina bērnu pienācīga aizsardzība pret nolauptšanu, bērnu tirdzniecību, pārdošanu verdzībā un jebkuriem citiem ekspluatācijas veidiem. Šim nolūkam noteiktie brīvības un uzvedības ierobežojumi nedrīkst būt stingrāki par to, kas ir pilnīgi nepieciešams viņu efektīvai aizsardzībai pret šādām darbībām.

94. Visiem aprūpētājiem jāveicina un jārosina, lai bērni un jaunieši nonāktu pie apzinātiem lēmumiem un izdarītu izvēli atbilstīgi pieļaujamajam riskam un bērna vecumam, kā arī viņa briedumam.

95. Valstīm, aģentūrām un iestādēm, skolām un citiem vietējās sabiedrības dienestiem jāveic atbilstīgi pasākumi, lai nodrošinātu, ka alternatīvajā aprūpē esošie bērni netiktu stigmatizēti nedz aprūpes laikā, nedz vēlāk. Tas paredz arī veikt pasākumus, lai pēc iespējas samazinātu iespēju identificēt to, ka attiecīgais bērns atrodas alternatīvajā aprūpē.

96. Visi disciplinārie pasākumi un uzvedības izpausmes, kas kvalificējas kā spīdzināšana, cietsirdīga, nehumāna vai pazemojoša apiešanās, tostarp ievietošana slēgtās telpās vai izolatorā vai cita veida fiziska un psiholoģiska vardarbība, kas var kaitēt bērna fiziskajai un garīgajai veselībai, stingri jāizslēdz saskaņā ar starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem. Valstīm jāveic viss nepieciešamais, lai novērstu šādu praksi un nodrošinātu, ka tiesību aktos par to ir paredzēts sods. Sakaru ierobežošanu ar bērna ģimenes locekļiem un citām personām, kas bērnam ir īpaši nozīmīgas, nedrīkst izmantot kā soda sankciju.

97. Spēka un savaldīšanas pasākumu lietošanu – neatkarīgi no to veida – nedrīkst atļaut, izņemot tajos gadījumos, kad tie ir pilnīgi nepieciešami bērna vai citu personu fiziskās vai psiholoģiskās neaizskaramības aizsardzībai, atbilst tiesību aktiem un tiek piemēroti pamatoti un samērīgi, ievērojot bērna pamattiesības. Savaldīšanas pasākumiem, izmantojot zāles un ārstnieciskos līdzekļus, jāizriet no ārstnieciskajām vajadzībām, un tos nedrīkst izmantot, kamēr tos nav izvērtējis un norādījis speciālists.

98. Aprūpētājiem bērniem jādod iespēja piekļūt uzticības personai, kurai tie var uzticēties, ievērojot pilnīgu konfidencialitāti. Šī persona jāieceļ kompetentajai iestādei ar attiecīgā bērna piekrišanu. Bērns jāinformē par to, ka konfidencialitāte dažos gadījumos var netikt ievērota, ja to nosaka juridiskās vai ētiskās normas.

99. Aprūpētājiem bērniem jābūt pieejamam viņiem zināmam, efektīvam un objektīvam mehānismam, lai ziņotu par sūdzībām vai bažām attiecībā uz apiešanos ar viņiem vai apstākļiem aprūpes vietā. Šādiem mehānismiem jāparedz bērna sākotnējā uzklaušanās, atgriezeniskā saikne, īstenošana un turpmāka uzklaušanās. Procesā jāiekļauj jaunieši ar iepriekšēju aprūpes pieredzi, ņemot vērā arī viņu paustos viedokļus. Šim procesam jānotiek kompetentu personu vadībā, kas apmācītas darbam ar bērniem un jauniešiem.

100. Lai veicinātu to, ka bērns apzinās savu identitāti, ar bērna līdzdalību jāveido viņa "dzīves grāmata" ar attiecīgu informāciju, attēliem, personīgiem objektiem un piemiņas lietiņām, un jādara tā viņam pieejama visa mūža garumā.

B. Juridiskā atbildība par bērnu

101. Situācijās, kad bērna vecāku nav klāt vai viņi nav spējīgi pieņemt ikdienišķus lēmumus, kas vislabāk atbilst bērna interesēm, un kompetenta administratīvā iestāde vai tiesu iestāde ir likusi vai atļāvusi nodot bērnu alternatīvajā aprūpē, juridiskas tiesības un pienākums pieņemt šādus lēmumus vecāku vietā jāpiešķir izraudzītam cilvēkam vai kompetentai struktūrai, apspriežoties ar bērnu. Valstīm jāgarantē mehānisms, kādā šāds cilvēks vai struktūra tiek izraudzīta.

102. Šādu juridisku pienākumu piešķir un pārrauga kompetentas iestādes, darot to vai nu tieši, vai ar oficiāli akreditētu iestāžu, tostarp nevalstisko organizāciju, starpniecību. Iestādei, kas šo pienākumu piešķirusi, jābūt atbildīgai par attiecīgā cilvēka vai struktūras darbībām.

103. Personām, kurām ir šāda juridiskā atbildība, jābūt cilvēkiem ar labu reputāciju un attiecīgām zināšanām par jautājumiem, kas saistīti ar bērniem, kā arī spējām tieši nodarboties ar bērniem un izpratnei par tiem uzticēto bērnu īpašajām un kultūras vajadzībām. Šim nolūkam tie atbilstīgi jāapmāca un viņiem jāsniedz profesionāls atbalsts. Viņiem jāspēj pieņemt neatkarīgus un objektīvus lēmumus, kas vislabāk atbilst attiecīgo bērnu interesēm un veicina un aizsargā katra bērna labklājību.

104. Izraudzītās personas vai struktūras funkcijas un īpašie pienākumi cita starpā ir šādi:

a) nodrošināt, lai bērna tiesības būtu aizsargātas, proti, lai bērnam būtu atbilstīga aprūpe, mītne, veselības aprūpe, attīstības iespējas, psiholoģiskais atbalsts, izglītība un atbalsts valodas jomā;

b) nodrošināt, lai bērnam vajadzības gadījumā būtu piekļuve juridiskajai vai cita veida pārstāvībai, uzklaut bērnu, lai viņa viedoklis tiktu ņemts vērā lēmumu pieņemējās iestādēs, un dot bērnam padomu un rūpēties, lai tas būtu informēts par savām tiesībām;

c) piedalīties tāda pastāvīga risinājuma izvēlē, kas vislabāk atbilst bērna interesēm;

d) būt par saikni starp bērnu un dažādajām organizācijām, kuras var nodrošināt bērnam pakalpojumus;

e) palīdzēt bērnam noskaidrot, kur ir viņa ģimene;

f) nodrošināt, lai repatriācija vai ģimenes atkalapvienošana, ja tā notiek, vislabāk atbilstu bērna interesēm;

g) atbilstīgos gadījumos palīdzēt bērnam uzturēt sakarus ar savu ģimeni.

1. Aģentūras un iestādes, kas ir atbildīgas par formālo alternatīvo aprūpi

105. Tiesību aktos jāparedz, ka visām aģentūrām un iestādēm jābūt reģistrētām un jāsaņem atļauja sociālās labklājības dienestos vai citā kompetentā iestādē un ka šo tiesību aktos noteikto prasību neievērošana ir juridisks pārkāpums, par kuru paredzēts sods. Atļauja jāizsniedz un kompetentajām iestādēm tā regulāri jāpārskata, pamatojoties uz normatīviem kritērijiem, ko obligāti piemēro aģentūras mērķiem, darbībai, personāla piesaistīšanai un kvalifikācijai, aprūpes nosacījumiem un finanšu resursiem un vadībai.

106. Jāprasa, lai visām aģentūrām un iestādēm būtu rakstiski formulēta politika un prakse, kas atbilst šīm pamatnostādnēm un kurā skaidri izklāstīti mērķi, politika, metodes un normas, ko piemēro kvalificētu un piemērotu aprūpētāju pieņemšanai darbā, pārraudzīšanai, uzraudzībai un vērtēšanai, lai nodrošinātu, ka šie mērķi tiek sasniegti.

107. Visās aģentūrās un iestādēs jāizstrādā šīm pamatnostādnēm atbilstīgs darbinieku uzvedības kodekss, kurā ir noteiktas katra profesionālā darbinieka un jo īpaši aprūpētāju funkcijas un izklāstīta precīzi formulēta procedūra ziņošanai par iespējamiem trūkumiem jebkura dalībnieka rīcībā.

108. Aprūpes nodrošināšanas finansējuma veids nedrīkst veicināt bērna nevajadzīgu ievietošanu vai ilgstošu palikšanu aģentūras vai iestādes nodrošinātajā aprūpē.

109. Alternatīvās aprūpes dienestu administrēšana vispusīgi jāatspoguļo lietvedībā, darot pieejamus jaunākos datus, tostarp sīki dokumentētas lietas par visiem aprūpē esošajiem bērniem, nodarbināto personālu un finanšu darījumiem.

110. Ierakstiem par aprūpē esošajiem bērniem jābūt pilnīgiem, aktualizētiem, konfidenciali un jāatrodas drošībā, un tajos jābūt informācijai par bērnu uzņemšanu aprūpē un aprūpes atstāšanu, katra bērna aprūpēšanas veidu būtību, kā arī jāpievieno attiecīgie identitātes dokumenti un cita personīga informācija. Informācijai par bērna ģimeni, kā arī ziņojumiem, kas pamatojas uz regulāri veiktiem vērtējumiem, jābūt iekļautiem bērna lietā. Šie pieraksti jāpapildina visu laiku, kamēr bērns ir alternatīvajā aprūpē, un tie jāizmanto atbilstīgi pilnvarotajiem profesionālajiem darbiniekiem, kas ir atbildīgi par bērna aprūpi attiecīgajā laikā.

111. Šos ierakstus var darīt pieejamus bērnam, kā arī viņa vecākiem un likumīgajiem aizbildņiem, ņemot vērā bērna tiesības uz privātumu un konfidencialitāti. Pirms piekļūšanas ierakstiem, iepazīstoties ar tiem un pēc tam jānodrošina attiecīga apspriešanās.

112. No visiem alternatīvās aprūpes dienestiem jāprasa precīzi formulēta politika, kas attiecas uz katra bērna informācijas konfidencialitāti un kuru zina un ievēro visi aprūpētāji.

113. Ievērojot labu praksi, visām aģentūrām un iestādēm sistemātiski jānodrošina, lai aprūpētāji un citi ar bērniem tieši saistīti darbinieki pirms stāšanās darbā tiktu pienācīgi un vispusīgi vērtēti, lai noteiktu viņu piemērotību darbam ar bērniem.

114. Aģentūrās un iestādēs nodarbināto aprūpētāju darba apstākļiem, tostarp atalgojumam, jābūt tādām, kas pēc iespējas palielina motivāciju, apmierinātību ar darbu un palikšanu darbā un no tā izrietošo vēlmi pildīt savas funkcijas pēc iespējas labāk un produktīvāk.

115. Jānodrošina visiem aprūpētājiem apmācība par to bērnu tiesībām, kas palikuši bez vecāku gādības, un par bērniem raksturīgo neaizsargātību īpaši smagās situācijās, piemēram, ārkārtas ievietošana aprūpes iestādē vai nodošana aprūpē ārpus viņu parastās dzīvesvietas. Jānodrošina arī lielāka uzmanība kultūras, sociālajiem, ar dzimumu saistītajiem un reliģiskajiem aspektiem. Lai šos noteikumus labāk īstenotu, valstīm jānodrošina arī pienācīgi resursi un veidi šo profesionāļu atzīšanai.

116. Viss aģentūrās un iestādēs nodarbinātais aprūpes personāls jāapmāca, kā rīkoties izaicinošas uzvedības gadījumā, tostarp mācot konfliktu risināšanas paņēmienus un līdzekļus, kā novērst kaitējumu, ko bērns varētu nodarīt citiem vai sev pašam.

117. Aģentūrām un iestādēm jānodrošina, lai aprūpētāji vajadzības gadījumā būtu gatavi atsaucīgi izturēties pret bērniem ar īpašām vajadzībām, jo īpaši HIV pozitīviem bērniem un bērniem, ko skāris HIV/AIDS vai citas hroniskas fiziskas vai garīgas slimības, un bērniem ar fizisku vai garīgu invaliditāti.

2. Aprūpe audžuģimenē

118. Kompetentajai iestādei vai aģentūrai jāizveido sistēma un jāapmāca attiecīgais personāls tā, lai tas spētu novērtēt un saskaņot bērna vajadzības ar potenciālo audžuģimeņu spējam un resursiem un sagatavot visas iesaistītās puses bērna nodošanai aprūpē audžuvecākiem.

119. Katrā ģeogrāfiskajā vietā jānosaka zināms skaits akreditētu audžuvecāku, kuri var nodrošināt bērnam aprūpi un aizsardzību, saglabājot viņa saikni ar ģimeni, vietējo sabiedrību un kultūras grupu.

120. Audžuvecāku sagatavošanai, atbalstam un konsultēšanai jāveido īpaši dienesti, un tiem jābūt regulāri pieejamiem audžuvecākiem, pirms bērns tiek nodots audžuģimenē, aprūpes laikā un pēc tās.

121. Audžuvecākiem jānodod iespēja paust viedokli audžuvecāku aģentūrās un citās sistēmās, kas nodarbojas ar bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības, un ietekmēt politiku.

122. Jāatbalsta audžuvecāku apvienošanās asociācijās, kurās tie cits citam var sniegt svarīgu atbalstu un piedalīties prakses un politikas veidošanā.

C. Aprūpe iestādē

123. Aprūpes iestādēm jābūt mazām un organizētām atbilstīgi bērna tiesībām un vajadzībām, un to videi jābūt pēc iespējas tuvai ģimenes vai nelielas grupas videi. Iestāžu vispārīgajam mērķim jābūt pagaidu aprūpei un aktīvai dalībai bērna atkalapvienošanā ar ģimeni vai, ja tas nav iespējams, stabilas aprūpes nodrošināšanai alternatīvā ģimenes vidē, tostarp gādājot par adopciju un attiecīgā gadījumā *kafala* pēc islāma likumiem.

124. Jāveic pasākumi, lai atbilstīgos gadījumos bērns, kuram vajadzīga tikai aizsardzība un alternatīvā aprūpe, varētu dzīvot atsevišķi no bērniem, pret kuriem uzsākta kriminālā tiesvedība.

125. Kompetentajai valsts vai pašvaldības iestādei jānosaka stingras izvērtēšanas procedūras, lai nodrošinātu, ka bērna ievietošana šādās iestādēs notiek tikai atbilstīgos gadījumos.

126. Valstīm jānodrošina, lai aprūpes iestādēs būtu pietiekams skaits aprūpētāju, kas bērnam varētu pievērst individuālu uzmanību un attiecīgos gadījumos dotu viņam iespēju saistīties ar konkrētu aprūpētāju. Aprūpētāji arī jānodarbina aprūpes vietā tā, lai tie īstenotu savus mērķus un uzdevumus efektīvi un nodrošinātu bērna aizsardzību.

127. Tiesību aktos, politikā un noteikumos jāaizliedz aģentūrām, iestādēm vai indivīdiem vervēt bērnus un aicināt nodot tos aprūpes iestādē.

D. Inspekcija un uzraudzība

128. Aģentūrām, iestādēm un profesionāļiem, kas iesaistīti aprūpes sniegšanā, jāsniedz pārskats konkrētai valsts iestādei, kura cita starpā nodrošina, lai inspekcijas – gan plānotu, gan neplānotu apmeklējumu veidā – tiktu veiktas bieži un apmeklējumu laikā notiktu sarunas ar darbiniekiem un bērniem un tiktu veikti novērojumi.

129. Cik vien un kad vien iespējams, inspekcijās uzdevumos jāiekļauj arī aprūpētāju apmācību un izaugsmes veicināšanas elementi.

130. Jārosina valstis nodrošināt neatkarīga pārraudzības mehānisma ieviešanu, ņemot vērā principus, kas attiecināmi uz to valsts iestāžu statusu, kuras izveidotas cilvēktiesību veicināšanai un aizstāvībai (Parīzes principi).⁸ Pārraudzības mehānismiem jābūt viegli pieejamiem, lai bērni, vecāki un personas, kas atbildīgas par bērniem bez vecāku gādības, varētu tos izmantot. Pārraudzības mehānisma funkcijās jāiekļauj

a) sarunas divatā ar bērnu neatkarīgi no alternatīvās aprūpes veida, apmeklējumi aprūpē esošo bērnu dzīvesvietās un tādu situāciju izmeklēšana, kurās varētu būt pārkāptas bērnu tiesības, uzsākot šo izmeklēšanu vai nu pēc sūdzības saņemšanas, vai pēc savas iniciatīvas;

b) konkrētas rīcībpolitikas ieteikšana attiecīgajām iestādēm, lai uzlabotu apiešanos ar bērniem, kuri nav vecāku gādībā, un nodrošinātu, ka tiek ievērotas galvenās atziņas, kas gūtas pētījumos par bērnu aizsardzību, veselību, attīstību un aprūpi;

c) priekšlikumu un piezīmju iesniegšana par tiesību aktu projektiem;

d) neatkarīga dalība ziņošanas procesā, kas notiek saskaņā ar Konvenciju par bērna tiesībām,² tostarp piedalīšanās to ziņojumu sagatavošanā, kurus attiecībā uz šo pamatnostādņu īstenošanu valsts kā līgumslēdzēja puse periodiski iesniedz Komitejai par bērna tiesībām.

E. Pēcaprūpes atbalsts

131. Jāprasa, lai aģentūrām un iestādēm būtu skaidri noteikta rīcībpolitika un, pabeidzot darbu ar bērniem gan plānveida gadījumā, gan neplānoti, tās atbilstoši apstiprinātai kārtībai nodrošinātu tiem pienācīgu pēcaprūpi un/vai uzraudzību. Visā aprūpes laikā tām sistemātiski jātiecas sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei un pilnīgai integrācijai sabiedrībā, īpaši rūpējoties par viņu sociālajām un dzīves prasmēm, kuru apguvi veicina dalība vietējās sabiedrības dzīvē.

132. Procesā, kurā notiek pāreja no aprūpes uz pēcaprūpi, jāņem vērā bērna dzimums, vecums, brieduma pakāpe un īpaši apstākļi un jānodrošina padoms un atbalsts, lai jo īpaši nepieļautu bērna ekspluatāciju. Jārosina, lai bērni, kas atstāj aprūpi, piedalītos savas pēcaprūpes dzīves plānošanā. Bērniem ar īpašām vajadzībām, piemēram, ar invaliditāti, jāparedz attiecīga atbalsta sistēma, cita starpā nodrošinot, lai tie bez vajadzības netiktu ievietoti iestādēs. Ar dažādiem stimulēšanas pasākumiem jācenšas panākt, lai bērni no dažādiem aprūpes dienestiem, jo īpaši bērni ar īpašām vajadzībām, tiktu nodarbināti gan valsts, gan privātajā sektorā.

133. Īpaši jāgādā, lai katram bērnam, ja vien tas iespējams, tiktu piesaistīta konkrēta persona, kas pēc bērna aiziešanas no aprūpes tam palīdzētu dzīvot neatkarīgi.

134. Pēcaprūpe jāplāno pēc iespējas agrāk, tiklīdz bērns ir nonācis aprūpē, un katrā ziņā krietnu laiku pirms tam, kad bērns aprūpi atstāj.

135. Mācot jauniešiem, kas aiziet no aprūpes, patstāvīgas dzīves prasmes, jānodrošina tiem nepārtrauktas izglītības un profesionālās apmācības iespējas, lai tie varētu kļūt finansiāli neatkarīgi un patstāvīgi gūt ienākumus.

⁸ Rezolūcijas 48/134 pielikums.

136. Jauniešiem, kas atstāj aprūpi, kā arī pēcaprūpes laikā jānodrošina arī piekļuve sociālajiem, juridiskajiem un veselības aprūpes pakalpojumiem, nodrošinot attiecīgu finansiālo atbalstu.

VIII. Aprūpes nodrošināšana bērniem ārpus viņu pastāvīgās dzīvesvietas valsts

A. Bērna nodošana aprūpē ārvalstīs

137. Šīs pamatnostādnes jāpiemēro visām valsts un privātajām struktūrām un visām personām, kas iesaistītas pasākumos bērna nosūtīšanai aprūpē uz valsti, kas nav viņa pastāvīgās dzīvesvietas valsts, neatkarīgi no tā, vai iemesls ir ārstēšana, pagaidu uzņemšana, īslaicīga aprūpe vai kas cits.

138. Attiecīgajām valstīm jānodrošina, lai par konkrētu standartu ievērošanu būtu atbildīga kāda izraudzīta iestāde, jo īpaši izvēloties aprūpētājus uzņēmējvalstī un nodrošinot aprūpes kvalitāti un uzraudzību, kā arī uzraugot un kontrolējot šādu shēmu darbību.

139. Lai nodrošinātu pienācīgu starptautisko sadarbību un bērnu aizsardzību šādās situācijās, valstis tiek rosinātas ratificēt 1996. gada 19. oktobra Hāgas Konvenciju par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem⁹ vai pievienoties tai.

B. Aprūpes nodrošināšana bērnam, kas jau atrodas ārpus valsts

140. Šīs pamatnostādnes, kā arī citi attiecīgi starptautiski noteikumi, jāpiemēro visām valsts un privātajām struktūrām un visām personām, kas iesaistītas bērna labā veiktos pasākumos, ja tam vajadzīga aprūpe, atrodoties valstī, kas nav tā pastāvīgās dzīvesvietas valsts, neatkarīgi no iemesla.

141. Bērniem bez pavadoņa vai nošķirti bērniem principā jānodrošina tāds pats aizsardzības un uzraudzības līmenis kā attiecīgās valsts valstspiederīgajiem bērniem.

142. Nosakot piemērotāko aprūpes veidu, katrā atsevišķajā gadījumā jāņem vērā bez pavadoņa esošo bērnu vai no apgādātājiem nošķirto bērnu dažādība un starp viņiem esošās atšķirības (piemēram, etniskā izcelsme un migrācijas vēsture vai atšķirības kultūrā un reliģijā).

143. Bērniem bez pavadoņa vai no apgādātājiem nošķirti bērniem, tostarp tiem, kuri valstī ierodas nelikumīgi, principā nedrīkst atņemt brīvību tikai tā iemesla dēļ, ka viņi ir pārkāpuši tiesību aktus, kas reglamentē ierašanos un uzturēšanos attiecīgajā teritorijā.

144. Bērnus, kas kļuvuši par cilvēku tirdzniecības upuriem, nedrīkst nedz turēt apcietinājumā policijā, nedz arī tiem noteikt sodus par to, ka tie piespiedu kārtā iesaistīti nelikumīgās darbībās.

145. Tiklīdz tiek identificēts bērns bez pavadoņa, valstīm noteikti ieteicams iecelt aizbildni vai vajadzības gadījumā noteikt pārstāvi tādas organizācijas personā, kas atbild par bērna aprūpi un labklājību un ir kopā ar bērnu visā procesā, kura laikā tiek noteikts viņa statuss un pieņemti lēmumi.

⁹ United Nations, Treaty Series, vol. 2204, No. 39130.

146. Tiklīdz bērns bez pavadoņa vai nošķirts bērns tiek ņemts aprūpē, jādara viss reāli iespējamais, lai atrastu viņa ģimeni un atjaunotu ģimenes saites, ja tas vislabāk atbilst bērna interesēm un nepakļauj briesmām iesaistītās personas.

147. Lai bērnam bez pavadoņa vai nošķirtam bērnam palīdzētu plānot nākotni tā, lai viņa tiesības būtu vislabāk aizsargātas, attiecīgajām valsts iestādēm un sociālajiem dienestiem jādara viss reāli iespējamais, lai iegūtu dokumentus un informāciju bērnam draudošā riska un sociālo un ģimenes apstākļu izvērtēšanai viņa pastāvīgās dzīvesvietas valstī.

148. Bērņus bez pavadoņa vai nošķirtus bērņus nedrīkst nogādāt atpakaļ viņu pastāvīgās dzīvesvietas valstī,

a) ja saskaņā ar veikto riska un drošības novērtējumu ir pamats domāt, ka bērna drošība ir apdraudēta;

b) ja, pirms bērns tiek nosūtīts atpakaļ, atbilstošs aprūpētājs, piemēram, kāds no vecākiem, cits radnieks, cits pilngadīgs aprūpētājs, valsts aģentūra vai pilnvarota aģentūra vai iestāde izcelsmes valstī, nav piekritis uzņemties atbildību par bērnu un nodrošināt tam pienācīgu aprūpi un aizsardzību, būdams spējīgs to darīt;

c) ja saskaņā ar kompetentās iestādes vērtējumu ir citi iemesli, kuru dēļ tas nav labākais risinājums bērna interesēs.

149. Ņemot vērā minētos mērķus, jāveicina, jānostiprina un jāuzlabo sadarbība starp valstīm, reģioniem, vietējām iestādēm un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

150. Jāparedz konsulāro dienestu, vai, ja to neizdodas panākt, izcelsmes valsts pilnvaroto pārstāvju efektīva iesaistīšanās, kad tas vislabāk atbilst bērna interesēm un nepakļauj briesmām bērnu un viņa ģimeni.

151. Atbildīgajiem par tāda bērna labklājību, kuram nav pavadoņa vai kurš nošķirts no apgādātājiem, jāveicina regulāri sakari starp bērnu un viņa ģimeni, izņemot gadījumus, kad tas ir pret bērna gribu vai ir pierādījumi, ka tas ir pretrunā viņa interesēm.

152. Ievietošanu aprūpē bērna adopcijai vai *kafala* pēc islāma likumiem nedrīkst uzlūkot kā piemērotu sākotnējo risinājumu bez pavadoņa esošam vai no apgādātājiem nošķirtam bērnam. Valstis tiek rosinātas izskatīt šo iespēju tikai tad, kad darīts viss iespējamais, lai noteiktu bērna vecāku, paplašinātās ģimenes vai agrāko aprūpētāju atrašanās vietu.

IX. Aprūpe ārkārtas situācijās

A. Pamatnostādņu piemērošana

153. Šīs pamatnostādnes jāpiemēro arī tad, ja rodas ārkārtas situācijas, ko izraisījušas dabas un cilvēku radītas katastrofas, tostarp starptautiski bruņoti konflikti un šādi konflikti valsts iekšienē, kā arī ārvalstu okupācija. Noteikti ieteicams, lai privātpersonas un organizācijas, kas vēlas strādāt ārkārtas situācijās bez vecāku gādības palikušo bērnu labā, darbotos saskaņā ar šīm pamatnostādnēm.

154. Šādos apstākļos valstij un attiecīgā reģiona *de facto* varas iestādēm, starptautiskajai sabiedrībai un visām vietējām, valsts, ārvalstu un starptautiskajām aģentūrām, kas nodrošina vai kuru nolūks ir nodrošināt pakalpojumus bērnu labā, jāveltī īpaša uzmanība tam, lai

a) nodrošinātu, ka visām struktūrām un personām, kas iesaistītas pasākumos ar bērniem bez pavadoņa vai nošķirti bērniem, ir pietiekama pieredze, apmācība, līdzekļi un resursi šo uzdevumu pienācīgai izpildei;

b) pēc vajadzības organizētu pagaidu un ilgtermiņa aprūpi ģimenē;

c) ievietošanu iestādē izmantotu tikai kā pagaidu pasākumu, līdz iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē;

d) aizliegtu veidot jaunas aprūpes iestādes, kurās pastāvīgi vai ilgtermiņā tiek vienlaikus nodrošināta aprūpe lielām bērnu grupām;

e) novērstu bērnu pārvešanu pāri robežām, izņemot apstākļos, kas izklāstīti 160. punktā;

f) noteiktu par obligātu ģimenes meklēšanas un atkalapvienošanas nolūkā veiktu sadarbību.

Nošķiršanas nepieļaušana

155. Organizācijām un iestādēm jādara viss iespējamais, lai nepieļautu bērnu nošķiršanu no vecākiem vai galvenajiem aprūpētājiem, ja vien šāda nošķiršana neatbilst bērna interesēm vislabāk, un nodrošinātu, ka to darbības netīši neveicina ģimeņu izšķiršanu, piedāvājot pakalpojumus un labumus tikai bērnam, nevis visai ģimenei.

156. Lai bērna nošķiršana nenotiktu pēc vecāku vai citu galveno aprūpētāju iniciatīvas,

a) jānodrošina, lai visām māsaiņniecībām būtu pieejami galvenie uztura produkti un galvenās medicīniskās preces, kā arī citi pakalpojumi, ieskaitot izglītību;

b) jāparedz ierobežojumi iespējai ievietot bērnus aprūpes iestādē, izmantojot to tikai absolūtas nepieciešamības gadījumos.

B. Aprūpes organizācija

157. Jāpalīdz vietējai sabiedrībai aktīvi piedalīties bērnu aprūpes un aizsardzības jautājumu pārraudzīšanā un risināšanā vietējā mērogā.

158. Jārosina, lai aprūpe, tostarp audžuģimenēs, tiktu sniegta vietā, kur bērns dzīvo, jo tā tiek nodrošināta socializācijas un attīstības nepārtrauktība.

159. Tā kā bērniem bez pavadoņa vai nošķirti bērniem var vairāk draudēt ļaunprātīga izmantošana un ekspluatācija, viņu aizsardzības nodrošināšanai jāparedz pārraudzība un īpašs atbalsts aprūpētājiem.

160. Bērnus ārkārtas situācijās alternatīvās aprūpes vajadzībām nedrīkst pārvietot uz valsti, kura nav to pastāvīgās dzīvesvietas valsts, izņemot gadījumus, kad tas ir pagaidu risinājums svarīgu veselības, medicīnisko vai drošības apsvērumu dēļ. Šajā gadījumā tie jāpārviesto pēc

iespējas tuvu mājām, tēva vai mātes, vai bērnam pazīstama aprūpētāja pavadībā un skaidri jāplāno tas, kā bērns atgriezīsies.

161. Ja ģimenes atkalapvienošana atbilstīgā laika posmā nav iespējama vai ir pretrunā bērna interesēm, jāparedz stabili un galīgi risinājumi, piemēram, adopcija vai *kafala* pēc islāma likumiem; ja tāds rast neizdodas, jāapsver citi ilgtermiņa risinājumi, piemēram, aprūpe audžuģimenē vai atbilstīgā aprūpes iestādē, tostarp grupu mājās un citās pārraudzītās mītnēs.

C. Ģimenes meklēšana un atkalapvienošana

162. Bērnu bez pavadona vai nošķirtu bērnu identificēšana, reģistrēšana un dokumentēšana ir prioritātes jebkurā ārkārtas situācijā, un tās jāīsteno pēc iespējas ātri.

163. Ar reģistrāciju saistītās darbības jāveic vai tieši jāuzrauga valsts iestādēm un to skaidri pilnvarotām struktūrām, kuras par šo uzdevumu ir atbildīgas un kurām ir attiecīga pieredze.

164. Jāievēro iegūtās informācijas konfidencialitāte un jāievieš sistēmas, lai informāciju varētu droši nosūtīt un glabāt. Informācijas apmaiņa jāveic tikai atbilstīgi pilnvaroto aģentūru starpā ģimenes meklēšanas, atkalapvienošanas un aprūpes vajadzībām.

165. Visiem tiem, kas iesaistīti ģimenes locekļu vai galveno likumīgo vai paražu tiesībās noteikto aprūpētāju meklēšanā, jāstrādā koordinētā sistēmā, pēc iespējas izmantojot standarta veidlapas un savstarpēji saderīgas procedūras. Tiem jānodrošina, ka veiktās darbības nepakļauj briesmām bērnu un citas iesaistītās personas.

166. Katrā konkrētajā gadījumā jāpārlicinās, vai radniecība tiešām ir pierādīta, un jāsaņem bērna un ģimenes locekļu apstiprinājums, kas apliecina vēlēšanos atkalapvienoties. Nedrīkst veikt nekādas darbības, kas varētu traucēt ģimenēm vēlāk atkalapvienoties, piemēram, adopciju, uzvārda maiņu vai pārvietošanu uz vietām, kas atrodas tālu no ģimenes iespējamās atrašanās vietas, tikmēr, kamēr nav izdarīts viss iespējama, lai ģimeni sameklētu.

167. Ikviena bērna nodošana aprūpē atbilstoši jādokumentē, un šī dokumentācija jāglabā drošībā, lai atvieglotu turpmāku atkalapvienošanu.